

Asia: VN/17575/2021-OKM-72

Luonnos hallituksen esitykseksi SORA-säännösten muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne esitykseen sisältyvistä ehdotuksista

Metropolia Ammattikorkeakoulu kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi SORA-säännösten muuttamisesta (diaarinumero: VN/17575/2021-OKM-72).

Esityksen tavoitteet ovat kannatettavat. SORA-sääntelyn soveltamista tulee selkeyttää ja yhdenmukaistaa sekä vähentää tulkinnanvaraisuutta. Monet esityksen toimenpiteistä ovat myös kannatettavia. Ne tuovat yhdenmukaisuutta käytänteisiin.

Esityksen luvussa toimeenpanosta ja seurannasta (s. 63) ehdotetaan koulutustilaisuuksien järjestämistä korkeakoulujen toimijoille. Tämä on erinomainen ajatus.

Esityksen luvussa 4.1 luetellaan keskeisiä ehdotuksia, jotka ovat alla esitetyn mukaisesti kannatettavia.

Ilmoittamisvelvollisuus Lupa- ja valvontavirastolle on kannatettava ja selkeyttää nykytilannetta.

On myös kannatettavaa, että opiskeluoikeuden pidättämistä koskeva päätösvalta siirrettäisiin ammattikorkeakoulun hallitukselta rehtorille.

Kannatettava on rikostaustaotteen esittämisvelvoitteen laajeneminen koskemaan sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon geronomiopiskelijoita.

On myös hyvä, että määritellään selkeästi rikostaustaotteen esittäminen vain kerran koko koulutuksen aikana (s. 24), sillä käytännöt ovat vaihdelleet eri korkeakouluissa. Kuitenkin voi esiintyä tilanteita, joissa on tarvetta selvittää rikostausta uudelleen, ammattikorkeakoululle tulisi antaa mahdollisuus perustellusta syystä vaatia rikostaustaotteen esittämistä myös myöhemmin.

Luvussa 4.2 (s. 26) käsitellään opiskeluoikeuden siirtoa toiseen koulutukseen. Tämä vaatii kuitenkin runsaasti selkiyttämistä. Muutosesitykset koskien opiskeluoikeuden siirtoa ovat tältä osin yhäkin puutteelliset, esimerkiksi tutkinto-ohjelman velvollisuus vastaanottaa SORA-tutkinnosta siirtyvä opiskelija SORA-prosessissa. Selvennettävä on, millainen velvoite toisella tutkinnolla on ottaa tällaisia opiskelijoita vastaan, mikäli tehdään erilaisia harkinnanvaraisia siirtoja? Mikäli tällaisia harkinnanvaraisia siirtoja tehdään, niiden periaatteet tulisi olla yleisesti tiedossa ja hyväksyttyjä. Mitkä ovat siis ne periaatteet tai linjaukset, joiden nojalla voidaan siirtää opiskelija toisaalle SORA-säädöksiin vedoten?

On kannatettavaa, että opiskeluoikeuden peruuttamisen kysymykset selkeytetään esityksen mukaisesti, samoin kuin vireilläolon selkeyttäminen ja hallintopäätöksen tekeminen.

On kannatettavaa, että määritellään jälkiohjauksen saatavuus. Toki ammattikorkeakouluilla on jo olemassa runsaasti erilaisia ohjaus-, tuki- ja hyvinvointipalveluja. Selvennettävä on, millä tavalla opiskeluoikeuden peruuttamista koskevan päätöksen jälkeen ammattikorkeakoulu voi ohjata opiskelijaa hakeutumaan muuhun koulutukseen, koska tässä yhteydessä ei ole mitään erillistä hakuväylää toisen oppilaitoksen tarjoamaan koulutukseen? Opiskelijalla on toki mahdollisuus hakea uudelleen yhteishaussa tai eri erillishauissa, mutta tiukat ensikertalaisuus- tai minimiopintopistekriteerit eivät tällaista käytännössä mahdollista.

Kommentit ehdotusten vaikutuksista

Kohdassa 4.1. Osallistumisoikeuden epääminen ja opiskeluoikeuden pidättäminen ehdotetaan, että opiskeluoikeuden pidättäminen voitaisiin tehdä vain kuukaudeksi kerrallaan. YTHS:n opiskelukykyarviointiprosessi kestää useimmiten vähintään puoli vuotta, joten olisi tärkeää pidentää aika suoraan esim. puoleksi vuodeksi.

SORA-lainsäädännön osalta on haasteellista, että opiskelukyvyn tuki ja arviointi toteutuu YTHS:n kautta, mutta samanaikaisesti opiskelija ei ole YTHS:n palveluiden piirissä silloin, jos hän on poissaolevana opiskelijana. Opiskelijan kannalta olisi tärkeää, että osana SORA-prosessia opiskelija voisi ilmoittautua myös poissaolevaksi opiskelijaksi ja samalla opiskelukykyarviointiprosessi voisi jatkua YTHS:n toimesta.

Haasteellista on määritellä, milloin työskentely alaikäisten, iäkkäiden tai vammaisten parissa katsotaan olennaiseksi (s. 24). Tämän 'olennaisuuden' määrittelemisen voi olla tulkinnanvaraista, joten voisiko määräys koskea ylipäänsä näitä tutkintoja?

Jotta sääntelyn soveltaminen olisi yhdenmukaista, tarvitaan kansallista ohjeistusta siitä, milloin koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun katsotaan sisältyvän olennaisesti työskentelyä alaikäisten, iäkkäiden tai vammaisten henkilöiden parissa. Ilman tarkempaa ohjeistusta on riskinä, että korkeakoulut tulkitsevat velvoitteen soveltamisalaa eri tavoin, mikä voi johtaa sekä opiskelijoiden että asiakkaiden näkökulmasta epäyhtenäisiin käytäntöihin.

Kasvaneiden kansainvälisten opiskelijamäärien myötä jää osittain epäselväksi tilanne kansainvälisten opiskelijoiden rikostaustan tarkistamisesta; siitä miten luotettavalla tavalla voidaan saada tieto ulkomailta Suomeen muuttaneen opiskelijan rikostaustasta.

Mitä näkemyksiä teillä on ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteisestä SORA-oppaasta?

Yhteinen SORA-oppas yhtenäistäisi ja selkeyttäisi valtakunnallisia käytänteitä SORA-asioissa. Yhteisessä oppaassa tulisi kuitenkin huomioida ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen eroavaisuudet tarvittavin osin.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Hakijat, joiden henkilötietoja käsitellään SORA-sääntelyn käyttötarkoituksiin, ovat korkeakouluun verrattuna heikommassa asemassa olevia henkilöitä, joten tietojenkäsittelyssä tulee olla erityisen huolellinen.

Esityksessä ei kuitenkaan oteta kantaa SORA-lainsäädännön isoihin, periaatteellisiin ongelmakohtiin. Nämä liittyvät ensisijaisesti opiskelijavalintaan.

Esityksessä todetaan, että korkeakoulujen tulee antaa opiskelijaksi pyrkiville tieto siitä, minkälaisia terveydentilaa koskevia vaatimuksia ja muita edellytyksiä opintoihin liittyy. Näin tapahtuukin, mutta hakija ei välttämättä hahmota terveydentilaan ja toimintakykyyn liittyvien rajoitusten velvoittavuutta.

Hakijan terveydentila tai toimintakyky voi estää osallistumisen esimerkiksi joihinkin opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin, mutta esityksen mukaan tämä ei välttämättä merkitsisi sitä, että henkilö olisi sopimaton opiskelemaan kyseistä alaa. Tämän todentaminen on hankalaa. Miten sopimattomuus määritellään? (s. 8)

Koulutuksen järjestäjän velvollisuus on huolehtia opiskelun esteettömyydestä, saavutettavuudesta ja kohtuullisista mukautuksista. Esityksessä todetaan, että koulutuksen järjestäjällä on yhdenvertaisuuslain mukaisesti velvollisuus arvioida mukautusten tarve yksilöllisesti ennen kuin opiskelijaksi ottamiseen liittyviä rajoituksia voidaan harkita. Esityksessä todetaan lisäksi, että mukautustarpeisiin liittyvään sääntelyyn ei liity täsmentämistarpeita. Tämä on ongelmallista, sillä mukautustarpeiden määrää tai laatua ei ole määritelty, tai kuinka paljon mukautuksia on mahdollista yksilöllistää ilman että osaamistavoitteiden saavuttaminen vaarantuu. (s. 8)

Esityksessä todetaan, että koulutuksen saavutettavuutta voidaan tukea myös informoimalla hakijoita niistä keinoista, joilla opiskelijaksi ottamisen esteitä voidaan poistaa. (s. 8) Yleinen etukäteisinformaatio tällaisista keinoista on kuitenkin jopa mahdotonta, sillä kysehän on nimenomaan yksilöllisistä tarpeista.

Hakijan hakeutuessa ns. SORA-alalle, hänen tulee itse ottaa kantaa omaan soveltuvuuteensa eli terveydentilaansa tai toimintakykyynsä suhteessa hakemaansa alalle. Korkeakoulut ovat velvoitettuja siis antamaan tietoa siitä, millaisia mahdollisia terveydentilan tai toimintakyvyn rajoituksia alalla on. Korkeakoulu ei kuitenkaan saa tietoa hakijan mahdollisista rajoituksista, mikäli tämä ei itse ole asiaa hakemuksella tuonut esiin. Kyse on siis hakijan omasta arviosta, mikä ei välttämättä ole yhteneväinen todellisen alalla tarvittavan terveyden tai toimintakyvyn mukainen. Esityksessä todetaan, että hakijan oma ilmoitus ei ole aina luotettava ja tietojen tarkistaminen on vaikeaa. Esityksessä ei kuitenkaan tarjota tähän lähtökohtaiseen ongelmaan mitään ratkaisua. (s. 10)

Kuten esityksessä todetaan, terveydenhuollon edustajat, kuten lääkärit, eivät myöskään ota kantaa hakijan edellytyksiin. Haasteena on myös, että varsinkin ammattikorkeakoulututkintojen sisällöt saattavat olla lääkärikunnalle vieraita, eikä heillä ole todellista valmiutta ottaa kantaa hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn suhteessa alan vaatimuksiin. (s. 10) Lääkäriin arvio on oppilaitoksen näkökulmasta hyvinkin painava, joten lääkäreiden yleistä ymmärrystä SORA-alojen sisällöistä ja vaatimuksista olisi laajennettava.

Kuten esityksessä todetaan, haasteina nykytilanteessa ovat opiskelijavalintaan liittyvä tiedonsaanti sekä se, että vastuu terveyteen tai toimintakykyyn liittyvien esteiden ilmoittamisesta on hakijalla. Muita ongelmakohtia ovat omailmoitukseen perustuvan tiedon luotettavuus, salassapitoon liittyvät käytännöt sekä se, ettei vireillä olevasta SORA-prosessista tarvitse ilmoittaa, mikä heikentää säännösten vaikuttavuutta. (s. 11) Nämä ongelmakohdat tulisi ratkaista.

Esityksessä todetaan aivan oikein, että huumausainetestauksen ei pitäisi olla sidottu käytännön työtehtäviin, sillä teoriaopinnot ja käytännön työtehtävät kytkeytyvät ammatillisessa koulutuksessa toisiinsa eikä niiden erottaminen ole välttämättä helppoa. (s.14) Huumausaineisiin liittyvän velvoittavan lainsäädännön konkretisointi on erittäin tärkeää. Huumausainetapauksissa on tärkeintä turvata asiakkaiden ja potilaiden turvallisuus, ja sen tulee olla prioriteetti, kuten esityksessä todetaan. (s. 25). Vastuu asiakkaiden ja potilaiden turvallisuudesta ei voisi siirtyä palveluntuottajille. Huumausainetestausta koskevat säännökset vastaavat silloin yksityisyydensuojasta työelämästä annetun lain säädöksiä.

Käytännön tehtäviin osallistumisen epääminen niin että henkilö voisi kuitenkin osallistua teoriaopintoihin tulee olemaan erityisen hankalaa ammattikorkeakoulussa. Opintojaksoilla näitä kahta on usein melkein mahdotonta erottaa toisistaan, joten tätä kohtaa tulisi täsmentää lain käytännön soveltamisen kannalta. (s.26)

HE-luonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa tulee lisäksi huomioida sosiaalihuollon ammattihenkilöt ja sosiaalihuollon opiskelijat yhdenvertaisesti terveydenhuollon ammattihenkilöiden ja opiskelijoiden kanssa. Yliopistolain 43 b §:n ja ammattikorkeakoululain 34 §:n perusteluissa viitataan nyt vain terveydenhuollon ammattihenkilölakiin ja terveydenhuollon opiskelijoihin, vaikka Lupa- ja valvontaviraston oikeudesta selvittää ammattitoiminnan asianmukaisuutta säädetään myös sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 19 §:ssä. Perusteluihin tulee lisätä vastaavat viittaukset sosiaalihuollon ammattihenkilölakiin sekä sosiaalihuollon opiskelijoihin.

Jokela Saara
Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy